

Й. Штрауса (1825-1899), С. Джоปลіна (S. Joplin, 1868-1917), Д. Еллінгтона (D. Ellington, 1899-1974), Дж. Паркера (J. Parker, 1934) [1].

Література:

1. Biography. Gergely Ittzés.
URL: <https://gergelyittzes.com/biography>
2. CDs: Discography by Gergely Ittzés. Gergely Ittzés.
URL: <https://gergelyittzes.com/cds>
3. Sheet Music – Original Compositions. Gergely Ittzés.
URL: <https://gergelyittzes.com/sheet-music>

УДК 784.4(477):78.087.68

Тетяна ДОБРЕЦОВА
(Кривий Ріг, Україна)

**ХОРОВІ ОБРОБКИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ
У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ КОМПОЗИТОРІВ
ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНЕТИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІВ**

Унікальним музичним явищем світового масштабу, яке має багатомістову українознавчу історію та традиційність, є величезний пласт музичного хорового мистецтва, яке не лише спирається на конкретні народнопісенні джерела, а й поєднує синтез національного мелосу, типових мелодичних зворотів та інтонацій, що проростають у багатьох творах композиторів, демонструють тісний зв'язок з народною творчістю та стають виразником національних традицій.

Звернення до фольклору є сутнісною рисою національної композиторської школи. Його значення було провідним у давні часи і залишилось таким по теперішній час. Багато в чому саме фольклор зумовив становлення та розвиток сучасної композиторської спадщини. Унікальність та самобутність народні пісні є джерелом натхнення композиторів. Вплив фольклору можна відмітити у багатьох жанрах композиторської творчості, проте чи не найбільше він визначив специфіку українського хорового мистецтва.

Зацікавлення народним пісенним фольклором, можливістю його переосмислення за допомогою різноманітних фактурно-технічних прийомів музичної виразності та виконавської техніки, є незборимим прагненням українських митців зберегти нашу національну своєрідність в усіх її проявах, що також має культурницьке та політичне значення для процесів державотворення України.

Жанр обробки народної пісні для хору започаткувався у хоровій практиці та композиторській творчості ще з кінця XIX століття. Її основоположниками виступають такі видатні постаті, як Микола Лисенко, Микола Леонтович, Олександр Кошиць, Кирило Стеценко, Станіслав Людкевич, Левко Ревуцький, брати Філарет і Микола Колесси, Василь Барвінський, Борис Лятошинський, та чимало інших композиторів, які створили багато яскравих зразків перетворення опрацювання народних пісень.

Богдана Фільц, українська композиторка і музикознавиця, зазначає: «праця митців у жанрі обробки стала справжньою школою опанування композиторською майстерністю, перетворення музичних особливостей фольклору, збагачення засобів музичної виразності ... особливо важливу роль це відіграло у створенні національного стилю української музики, в утвердженні й розвитку її професіоналізму і самобутності» [7, 104].

В наші часи сучасне хорове мистецтво виходить на новий рівень, якому властиві нові прийоми, методи, засоби формування нових рис мистецтва, зростання духовності та національної свідомості. За період незалежності нашої держави українське хорове мистецтво досягло досить високого стилістично-художнього рівня, якому притаманні сполучення характерних фольклорних ознак з новими, сучасними формами музичного переосмислення і відповідного національного стилеутворення. Це проявляється як у композиторській творчості, так і у виконавській майстерності.

Однією з вагомих складових, що безпосередньо вплинули на активний розвиток жанру сучасної хорової обробки народних пісень є широко виплекані в нашій культурі традиції хорового виконавства. На думку Г. Горбатенко, вони, «... зародившись у давнину, на генетичному рівні виражають ментальність

українців, якості їхньої миролюбної, щиросердечної та ліричної душі» [2, 5].

Працюючи над обробкою первинного пісенного матеріалу, композитор створює новий твір, але вже ухоровому звучанні, який споріднений з першоджерелом, проте ним переосмислений та вільно інтерпретований. Звичайно, беручи за основу багатий поетичний текст, митець досягає високої концентрації ідеї твору, komponуючи в єдине ціле розосереджені фольклорні одиниці, використовуючи сучасні засоби вокально-хорової тембрової виразності, необхідні для подальшої реконструкції. І майже завжди у результаті такої праці утворюється копія, яка сприймається слухачами через призму сучасного мистецького світобачення значно яскравіше, ніж першоджерело.

Дуже влучно про шляхи взаємодії фольклору та сучасної музики написала дослідниця В. Тормахова: «...виділяються наступні типи взаємозв'язків: обробки народних пісень; цитування музично-фольклорного матеріалу; створення оригінальних композицій на фольклорній основі – інтонаціях, звукорядах, текстах та прийомах виконання; сплав національної манери виконання з інофолклорною...» [6, 8].

Протягом останніх десятиріч в Україні з'явився цілий музичний творчий пласт, який можна назвати сучасною хоровою музикою. Сучасні митці продовжують плідно розвивати жанр обробки народної пісні для хору. Назву лише імена деяких з них: Г. Гаврилець, М. Кречко, О. Яковчук, та інші видатні постаті, хорові твори яких постійно звучать в концертному просторі і протягом десятиріч мають визнання у слухача.

Ганна Гаврилець (1958-2022) – одна з найяскравіших постатей сучасної української композиторської школи, у доробку якої народні пісенні фольклорні образи займають провідне місце. Протягом всієї творчої діяльності Г. Гаврилець написала безліч хорових творів, пов'язаних і з обрядовим фольклором для різних виконавських хорових складів, яскраво використовуючи лади, інструменти та прийоми звуковидобування, що характерні народній музиці.

Більшість музикознавців, досліджуючи стиль хорового письма Г. Гаврилець, окреслюють його схожість зі специфікою

творчого підходу українського композитора-класика Миколи Леонтовича, і у плані хорового мислення її впевнено можна вважати продовжувачкою його пісенних традицій. Особливо яскраво ця близькість проявляється у перегармонізації вокального першоджерела, зміни тональності та фактури в кожному куплеті, використання підголосків, перекличок та ряду інших прийомів, характерних для хорового репертуару.

Сама ж Гаврилець наголошувала, що кожна обробка народної пісні стає оригінальним твором, який, звичайно пов'язаний з піснею, проте має вже іншу, власну структуру, яка може не співпадати з тією, що була у першоджерелі. Обробка пісні передбачає її сценічне виконання, в якому панують своя драматургія, інші структурні параметри, інші закони часу та простору.

У творчій спадщині Ганни Гаврилець численні обробки народних пісень, серед яких найвідоміші «Гой питалася княжа корона», «Ой ти соловейку», «Ой горе тій чайці» «Ой до бору стежечка» «Цвіте терен» та інші. Хорові обробки народних пісень Ганни Гаврилець стали основою репертуару багатьох як професійних, так і самодіяльних хорових колективів.

Одним з українських митців, що внесли вагомий внесок у збереження національної культури та її розвиток, є Михайло Кречко (1925-1996), український хоровий диригент, композитор, педагог. Вагомою частиною його композиторського доробку є обробки українських народних пісень, характерною ознакою яких є куплетно-варіаційна форма як основа формоутворення музичного твору, в яких автор, зберігаючи основу української пісні використовуючи хорову фактуру, розкриває ціле різнобарвне полотно звуків, тембрів та емоцій. Прототипом такої композиторської «філософії» постає творча спадщина Миколи Леонтовича, що для Михайла Михайловича була взірцем.

За редакції М. Кречка видано три збірки обробок українських народних пісень, до яких увійшли його власні твори та обробки інших відомих композиторів, такі, як «Віє вітер, віє буйний», «Гайчі, сину, гайчі» (колискова пісня для жіночого хору), «За горами, за лісами», «Засвистали козаченьки», «Іванку, Іванку», «Їхав козак на війноньку», «Летів пташок понад воду», «Не пий, коню, воду», «Не рубай ліщину», «Ой зацвіла рожа трояка», «Ой на горі

пень дуплавий», «Ой на горі та женці жнуть», «Ой на плаю», «Ой у полі три криниченьки», «Паде дощ», «Я лелію поливаю».

Авторські хорові обробки народних пісень Михайла Кречка користуються великою популярністю і складають пісенний репертуар багатьох провідних колективів України.

Важливою складовою мистецької діяльності Олександра Яковчука (1952), представника київської композиторської школи, є питання збереження та популяризації духовної спадщини українського народу, яка для музиканте є невіддільною від її збирання та упорядкування.

Ще в студентські роки молодий початківець захопився збором автентики і саме фольклористична діяльність поштовхнула в майбутньому інтерес композитора до відчуття українських національних коренів, жанру хорової обробки народної пісні, в якому він також продовжує традицію Миколи Леонтовича в аспекті драматизації смислового тексту пісні широкими можливостями хорового викладання, тим самим надаючи обробками риси баладності.

У творчому доробку митця зібрано та систематизовано понад 2 тисяч автентичних народних пісень з багатьох регіонів України. Також композитор зробив понад 300 хорових обробок народних пісень для різних виконавських складів, в яких він впроваджує свої, деякі оригінальні принципи обробки народних пісень, використовуючи елементи «симфонізації» хорової фактури. Такий несподіваний новаторський синтез двох, на перший погляд зовсім різних композиторських технік зовсім несподівано дав позитивний результат.

Важливу роль у блискучому розумінні хорової специфіки відіграв особистий досвід О. Яковчука як хориста у студентські роки. Відчуття специфіки хору «зсередини», розуміння теситурних можливостей співаків, посприяли широкій популярності творчого доробку композитора не лише серед музикантів – хормейстерів, а і серед слухацької аудиторії.

Протягом своєї багатолітньої історії українська народна пісня викликає глибоку зацікавленість не тільки вітчизняних композиторів як джерела української музичної культури, що має національно забарвлений характер, а і широкого загалу. Як

засвідчує досвід сьогодення, національні музичні (пісенні) уявлення, зосереджені у генетичній пам'яті народу, складають творчий погляд на образну сюжетику народних пісень, виявляють нові мистецькі обрії у сприйнятті здавалося б усім відомих з дитинства народних мелодій. Збереження, переосмислення та популяризація вікових традицій національного фольклору, пошук новітніх тенденцій виконавства і є умовою осягнення глибини феномену сучасного хорового мистецтва у світовому контексті.

Література:

1. Багрій Т. Творчість Ганни Гаврилець: від витоків до світового визнання. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. № 2 (11), 2013. С. 153–156.
2. Горбатенко Г. Хорові твори сучасних українських композиторів Київської школи для жіночого хору: навч.-метод. посібник. Київ – Дрогобич: Посвіт, 2015. 183 с.
3. Грица С. Спираючись на фольклорну основу. Композитор Ганна Гаврилець. Творчий портрет. *Літературна Україна*. 1999. 21 січня.
4. Кречко, Н. Характерні ознаки репертуарної політики академічних хорових колективів України в контексті розвитку вітчизняної хорової культури другої половини ХХ століття. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 284–289.
5. Луніна А. Ганна Гаврилець: «Успіх для мене – новий твір...». *Музика*. 2014. № 2. С. 40–45.
6. Тормахова В. Українська естрадна музика і фольклор: взаємопроникнення і синтез: автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». К., 2007. 17 с.
7. Фільц Б. Обробки народних пісень для хору. Історія української музики: у 6 т. / [гол. ред. М. М. Гордійчук]. Київ: Наук. думка, 1992. Т. 4. С. 78–104.